

langzaam maar zeker naar de achtergrond verdween en in 1860 definitief werd afgeschaft. In de pauzes werd het biljart- of het kegelspel beoefend, 'om van andere vormen van vermaak maar liever te zwijgen'. Waarom de auteur hierover liever zwijgt is raadselachtig en roept uiteraard de vraag op wat die andere vormen van vermaak inhielden. Na de vergadering volgde het 'nabroodje' en de 'poculatio', waarbij soms tientallen toasten uitgebracht werden. De sfeer werd in 1940 aldus beschreven: 'Was men binnen dan was geen vergissing meer mogelijk: hier werd verneukt en gedronken, kortom een Quisque-sfeer, die in staat zou zijn zelfs de meest verstokte Friesche dominee, die volgens eigen bewering overal 'overheen' is, in gloed te zetten.'

De inleiding wordt gevolgd door de dertien portretten. In het kader van een recensie is het uiteraard niet mogelijk alle uitvoerig te behandelen; daarom zal ik volstaan met een opsomming, waarbij ik in enkele gevallen wat nader op het beschrevene zal ingaan. De eerste geportretteerde is F.L. Rutgers (*P.T. van Rooden*), mede-oprichter van de Vrije Universiteit, lid van 1855 tot 1858. Binnen Quisque was hij de enige orthodoxe, hetgeen niet betekent dat hij daardoor een bijzondere positie in het collegium innam; van al zijn Leidse jaargenoten was hij wel de enige die doleerde. Al in zijn eerste jaar werd hij gekozen tot abactis en in 1857 tot praeses. Hij was een invloedrijk en gewaardeerd lid van het collegium, die veel activiteiten heeft verricht. Vervolgens komen aan de orde: W. Bax (*W.Bax*), één van de eerste predikanten die lid werden van de SDAP, de oud-testamenticus W.H. Kusters (*J.W. van Henten*), waarin ingegaan wordt op een aspect van zijn wetenschappelijk werk (slechts in een noot worden enkele gegevens vermeld over zijn Quisque-lidmaatschap), G. Wildeboer (*N. Groot*), F. Pijper (*G.H.M. Posthumus Meyjes*), die, zoals blijkt uit een door de auteur gevonden brief van Pijper aan C.P. Tiele, in zijn studententijd ernstig overwogen heeft de Hervormde kerk te verlaten en over te gaan naar de Remonstrantse Broederschap. M.i. zal Pijper hierin niet alleen gestaan hebben. Wegens het ondogmatische karakter vormde de Remonstrantse Broederschap een aantrekkelijk alternatief voor studenten die veelal vraagtekens hebben bij welke vorm van leergezag dan ook. Ook uit dit artikel komt naar voren dat 'broeders', bij wie in kerkelijk of theologisch opzicht geen sprake was van enige verwantschap, goed met elkaar bevriend waren. In het artikel over B.D. Eerdmans (*J.P. Heering*) wordt naar voren gebracht dat de periode waarin hij lid was van Quisque beslissend geweest is voor zijn theologische en godsdienstige vorming. In deze jaren ontpopte hij zich tot een veelbelovend theoloog en raakte hij van zijn orthodoxe geloof af om over te gaan tot het modernisme. Als hoogleraar genoot